

УДК 378.017.4

Л.С. Задворняк, Вінниця, Україна / L. Zadvornyak, Vinnitsa, Ukraine
e-mail: Ukraineangel_lyudka@mail.ru**ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ АКТИВНОЇ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ПОЗИЦІЇ СТУДЕНТІВ У ПОЗААУДИТОРНІЙ ВИХОВНІЙ РОБОТІ**

Анотація. Стаття присвячена визначенню сутності понять «громадянська позиція», «позааудиторна виховна робота», аналізується роль педагога-наставника у виробленні громадянської позиції майбутніх учителів, у спрямованості студентів на подальший саморозвиток, самоосвіту, самореалізацію в педагогічному наставництві.

У статті розглядаються теоретичні аспекти формування активної громадянської позиції студентів у позааудиторній виховній роботі. Розкрито роль викладача вищої школи у формуванні громадянської позиції майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей. Розглянуто форми організації педагогічної роботи, які характеризують зовнішні елементи взаємодії викладача та студента, забезпечують оволодіння знаннями та одержання бажаних результатів.

В статті розкривається питання формування культури дозвілля студентів в процесі позааудиторної виховної роботи. Досліджується процес формування громадянської позиції студентів вищих навчальних педагогічних закладів. Окреслюються особливості діяльності студентської молоді в умовах позааудиторної роботи та готовність студентів та викладачів до позааудиторної діяльності.

Також розглянуто особливості організації позааудиторної виховної роботи майбутніх учителів в умовах вищого навчального закладу. Визначено роль виховної роботи студентів у процесі формування готовності до здійснення безпосередньої практичної діяльності.

Ключові слова: громадянська позиція, майбутній учитель, формування громадянської позиції студентів, позааудиторна робота, викладач вищої школи.

Annotation. Article is devoted to defining the essence of the concepts of «citizenship», «extracurricular educational work». The role of the teacher-mentor in developing citizenship of future teachers, the students focus on the further self-development, self-education, self-realization in teacher mentoring.

In the article the theoretical aspects of active citizenship of students in extracurricular educational work. The role of a high school teacher in shaping civic future teachers of humanities. Considered forms of educational work that characterize the external elements of interaction between teacher and student mastery of knowledge providing and obtaining the desired results.

In the article the question of creating a culture of leisure of students during extracurricular educational work. The process of forming civic university students educational institutions. Outlines the features of students of extracurricular work conditions and the willingness of students and teachers to extracurricular activities.

Also the features of extracurricular educational work of the future teachers in terms of higher education. The role of the educational work of students in the process of readiness for the implementation of direct practice.

Key words: citizenship, future teacher, the formation of a civil position of students, testing work, the high school teacher.

Постановка проблеми та її актуальність.

Сучасний ринок освітніх послуг вимагає від вищих навчальних закладів нових орієнтирів і підходів у роботі зі студентами. Ця потреба передбачає відтворення системи виховної роботи, пошук адекватних вимогам часу форм і способів такої діяльності на основі вивчення ціннісних орієнтацій студентства. Як відомо, виховання в навчальному закладі здійснюється через зміст навчального процесу, а також поза ним. Як показують дослідження останніх років, сучасній студентській молоді властиво зводити виховну роботу до різних культурно-розважальних, дозвілєвих форм спілкування.

Формування особистості майбутнього вчителя, як відомо, відбувається як у процесі навчання, так і в позааудиторній роботі, яка є складником його професійно-педагогічної підготовки. Саме вона сприяє прищепленню інтересу студентів до обраної професії, розвитку вмінь та навичок самостійної роботи, стимулює прагнення їх до творчого пошуку, оволодіння рефлексією власної діяльності тощо.

Як свідчить аналіз останніх досліджень з даної проблеми, саме в другій половині ХХ ст. відбувається розквіт позааудиторної роботи у ВНПЗ України, а організація виховної роботи набуває статусу надзвичайно актуальної педагогічної проблеми. Так, питання професійно-педагогічної підготовки студентів у ВНЗ розкрито в працях О. Абдулліної, Л. Кондрашової, Н. Кузьміної, О. Мороза, Н. Половникової, В. Семиченко, В. Сластьоніна, Г. Троцько, Н. Хміль, О. Щербакова та ін.

Питання сутності, форм і методів організації позааудиторної виховної роботи у вищих закладах освіти України були відображені в працях Ю. Азарова, І. Білої, М. Болдирева, В. Буряк, С. Вітвицької, А. Глузмана, Л. Кондрашової, О. Кобрія, Л. Лисенко, Г. Троцько, М. Чепіль та ін.

Особливу значущість мають праці Л. Кондрашової і Г. Троцько, в яких проаналізовано позитивний вплив позааудиторних заходів на розвиток особистості майбутнього педагога, охарактеризовано професійно-педагогічну спрямованість таких позааудиторних заходів як

диспути, вечори, прес-конференції, «круглі столи» та ін., визначено концепцію професійно орієнтованої організації навчально-виховного процесу в педагогічних закладах та її компоненти, а також доведено, що професійно орієнтована підготовка студентів до виховної діяльності є складною, цілісною системою, головна мета якої – забезпечення готовності майбутніх учителів до виховної роботи.

Особливості удосконалення позааудиторної роботи розкривають А. Алексюк, С. Вітвицька, М. Донченко, О. Дубасенюк, Л. Кондрашова, З. Курлянд, Л. Онучак, І. Соколова та ін. Серед них вагоме місце посідають ті, що розкривають суть позааудиторної роботи, оскільки єдиного і чіткого визначення цього поняття ще не вироблено. Так, зокрема, М. Донченко у своїй роботі про роль позааудиторної роботи у професійно-педагогічній підготовці майбутніх учителів указує на те, що позааудиторна робота, не обмежена часовими межами, чітко не регламентована формами та методами, створює тим самим передумови реалізації студентами їхніх здібностей, нахилів, соціально-громадянської активності, упровадження самоврядування як ефективної форми громадської діяльності, підвищення мотивації навчання [5, с. 567].

Досліджуючи вплив виховної роботи на вдосконалення підготовки педагогічних кадрів, Л. Григоренко доходить висновку про актуальність взаємодії різних шляхів побудови завдань для неї: репродуктивного, дослідницького, моделювання професійних ситуацій. Визначаючи систему завдань для позааудиторної виховної роботи, важливо використовувати такі завдання, які вимагають від студентів умінь діяти в умовах професійного вибору, формують професійне мислення, виробляють ціннісні професійні навички, вдосконалюють організаторські здібності, розвивають емоційну та волюву сфери. Конструювання змісту позааудиторної роботи слід вести у двох напрямках: теоретичному та практичному.

З огляду на пріоритетні засади гуманістичної педагогіки, основним завданням виховної роботи у вищій школі є створення умов для саморозвитку, самовираження і самореалізації особистості. У цьому контексті Р. Абдулов зазначає, що виховна робота зі студентами передбачає виховання патріотизму в молодій людини, формування її громадянської зрілості, політичної культури, духовно-естетичних якостей, працелюбства, національно усвідомленої громадянської позиції, усвідомлення своїх прав і свобод.

Метою статті є визначення особливостей формування активної громадянської позиції студентів у позааудиторній виховній роботі.

Виклад основного матеріалу. Освіта сьогодні постає як один із найважливіших ресурсів розвитку суспільства. Виховна робота серед студентства є невід'ємною складовою процесу якісної підготовки

майбутніх учителів та одним із важливих напрямів діяльності вищих навчальних закладів. Виховна робота нашої країни має на меті створення умов для формування вільної, творчої, високоморальної особистості, яка обов'язково повинна володіти комплексом як професійних знань та навичок, так і класичних духовно-моральних якостей.

Базовим принципом організації виховної роботи зі студентською молоддю проголошено принцип єдності освіти і виховання, реалізація якого полягає не в механічному, а в органічному єднанні, коли сам процес навчання набуває виховного характеру. Безумовно, що діяльність вищого навчального закладу націлена на виконання пріоритетного завдання – формування представників національної інтелігенції, сприяння збагаченню і оновленню інтелектуального потенціалу суспільства, вихованню духовної еліти нації [3, с. 113].

Процес набуття студентами знань, участь у науково-дослідній роботі, у суспільно-громадському житті навчального закладу, міста, у різних формах виховної роботи, створюють передумови для формування в них громадянськості, громадянської позиції і дозволяють студентів реалізувати свою позицію, продемонструвати її, стимулюють його до активної професійної самореалізації, до прояву свого громадянського «Я», позитивно впливають на його майбутнє Я-професійне.

Формування громадянської позиції в студентів вищого педагогічного закладу можливе за умови розробки певних підходів, які передбачають мотиваційно-цільовий, діагностичний, когнітивний, процесуальний, контрольньо-корегуючий компоненти. Також результативність громадянського виховання залежить від педагогічних технологій, які використовуються викладачами вищої школи для формування громадянської позиції студентів, від тих соціальних відносин, що склалися в нашому суспільстві. Завдання вищої школи полягає в створенні відповідних умов для самовизначення, самовдосконалення майбутнього педагога в процесі позааудиторної виховної роботи.

Виховна робота зі студентами є найважливішою складовою якості підготовки фахівців і проводиться з метою формування у студентів свідомої громадянської позиції, прагнення до збереження та примноження моральних, культурних і загальнолюдських цінностей, а також вироблення навичок конструктивної поведінки в нових умовах життя нашої держави [6, с. 8].

Основною ланкою виховного процесу є викладачі, які планують відповідні заходи із врахуванням професійної специфіки закладу, визначають мету і завдання виховного процесу, враховуючи запити студентства: формування професійно необхідних якостей майбутнього фахівця, проведення профорієнтаційної роботи, розвиток творчих та інтелектуальних здібностей, залучення до

практичної діяльності, надають професійно необхідні навички.

Особистість викладача є для студента не тільки зразком професіоналізму, а й орієнтиром у формуванні людських якостей, активної громадянської позиції. Роль та призначення викладача у вищому навчальному закладі не тільки в механічній трансляції знань. Світогляд «учителя», ставлення до своєї праці, його манера поведінки і зовнішній вигляд так чи інакше впливають на молодих людей.

Проблема виховання особистості студента постає як складна, багаторівнева і багатоаспектна. Її реалізація значною мірою впливає на розбудову громадянського суспільства. Від рівня фахової підготовки та загальної культури майбутніх учителів залежить ефективне функціонування механізму держави і грамотність та активність її громадян. Освітнянський простір вищого навчального закладу в цьому контексті є оптимальним виховним середовищем формування активної громадянської позиції майбутнього педагога [4, с. 71].

Суспільні перебудови останніх десятиліть в Україні, деякі реформації вітчизняної системи освіти демонструють хибність спроб практично відсунути виховну роботу в педагогічних вищих навчальних закладах на другорядні позиції, визначити як єдину провідну функцію освіти – оволодіння вузькоспеціальними знаннями та технологіями. Безумовно, головне завдання – це підготовка конкурентоздатного фахівця з вищою освітою, затребуваного суспільством, здатного ставити і досягати значущі для особистості та суспільства цілі, що сприятимуть економічному, політичному та культурному розвитку держави. Втім, не можна зневажати гуманітарною, зокрема моральною основою, без якої високоякісна фахова підготовка майбутнього вчителя може стати небезпечною для суспільства і окремої особистості.

Форми організації педагогічної роботи (аудиторні – лекції, семінари, лабораторно-практичні, самостійна робота; позааудиторні – педагогічна практика, самостійна та індивідуальна робота (позааудиторна), науково дослідницька) характеризують зовнішні елементи взаємодії і забезпечують свідоме оволодіння знаннями та одержання бажаних результатів – того, до чого приводить навчально-виховна діяльність, кінцеві наслідки процесу, ступінь реалізації наміченої мети: діагностика, оцінка, корекція, контроль, підсумки.

Показниками ефективності масових форм позааудиторної роботи у вихованні студентської молоді є кількісне охоплення, активність учасників, емоційний вплив. Серед групових форм виховної роботи зі студентською молоддю найбільш популярними є бесіди, зустрічі, диспути, «круглі столи», вечори запитань і відповідей, літературно-музичні композиції, гуртки за інтересами, студії

естетичного розвитку, обговорення радіо- і телепередач, новинок преси, акції милосердя, соціокультурна пошукова діяльність, заочні подорожі, етнографічні експедиції, екскурсії і походи історико-культурними місцями рідного краю тощо [2, с. 37].

Сучасна освіта потребує підготовлених учителів, що здатні на високому професійному рівні виконувати педагогічну діяльність. З огляду на це, підвищуються вимоги до особистісних і професійних якостей учителя, які вимагають від сучасного педагога переорієнтації його свідомості на гуманістичні цінності, розвитку відповідних ціннісно-смыслових потенціалів особистості, формування особистісно-орієнтованої громадянської позиції. Вибір позиції майбутнім учителем є важливою передумовою його професійної діяльності, що повинна ґрунтуватися на гуманізмі як системі ідей та поглядів на дитину як на найвищу цінність [1, с. 21].

Від кураторів та викладачів, взаємодії їх зі студентським активом залежать інтенсивність та якість позааудиторної роботи. Куратором може бути тільки досвідчена людина, яка своїм авторитетом та досвідом може впливати на студентів. Важливий елемент позааудиторної роботи – взаємодія викладачів і студентів щодо вдосконалення навчально-виховного процесу, організації дозвілля, планування наукової роботи. Куратор групи – це головний консультант та вихователь студентів у групі, який є вагомим фактором виховної роботи, що передбачає індивідуальний підхід до процесу становлення людської особистості. Куратор – одна із професійних функцій вузівського викладача, що пов'язана із педагогічною підтримкою студентів. Куратори мають можливість цілеспрямовано сприяти процесу загальнокультурного зростання студентів, формуванню певного досвіду. Особистісні якості, професіоналізм, життєвий досвід викладача, який є для студента джерелом знань, культурних цінностей, повинні бути незаперечним авторитетом. Ніякі статuti, програми, виховні заходи не можуть замінити живе слово, живий приклад особистості «вчителя».

Загальновідомою є теза про те, що виховують не навчальні програми підручники, виховує особистість. Ось чому у вихованні громадянськості студентів ВНЗ значну роль відіграє громадянська позиція викладачів. Важливість громадянської позиції куратора групи вищого педагогічного закладу обумовлено його роллю і місцем у системі формування особистості майбутнього вчителя.

Висновки. Підсумовуючи зазначене, доцільно наголосити, що в основі виховання студентської молоді – майбутніх педагогів лежить ідея спрямованої соціалізації особистості й формування її чіткої громадянської позиції. Реалізація розроблених підходів вимагає цілеспрямованого підвищення позитивної мотивації студентів, організації

навчально-виховного процесу, вибору інтерактивних форм і методів навчання і виховання, що й забезпечує формування активної громадянської позиції. Окреслені форми позааудиторної роботи сприяють поглибленню у майбутніх педагогів знань основ громадянськості, формуванню громадянських якостей, спрямованості особистості і громадянської активності, що в цілому дає змогу суттєво підвищити громадянську вихованість майбутніх педагогів в умовах професійного навчання.

Випускники університету мають бути не просто знаючими спеціалістами, а людьми творчими, духовно багатими із демократичним світобаченням, здатними примножити історичні надбання українського народу і його вклад в розвиток світової цивілізації. В ідеальній перспективі, університет повинен стати школою саморозвитку,

самоуправління, самодисципліни, свідомої відповідальності викладачів і студентів перед українською нацією у своїй творчій співпраці на благо України.

Реалізація даних компонентів в процесі позааудиторної виховної сприятиме формуванню позитивної мотивації у майбутніх учителів щодо громадянської позиції, усвідомленню ролі і значення її в становленні особистості громадянина в сучасних умовах, оволодінню системою правових, політичних, екологічних, економічних, загальнокультурних знань, формувань умінь висловлювати і обстоювати власні погляди, переконувати і бути толерантними до інших людей, аналізувати свої та чужі ідеї і вчинки, а що саме головне, допоможе їм формувати громадянськість у їхніх майбутніх учнів.

Література:

1. Коваль В. Ю. Система позааудиторної діяльності студентів вищих навчальних закладів/ В. Ю. Коваль// Наукові праці Донецького національного технічного університету. Серія «Педагогіка, психологія, соціологія». – 2009 – № 6. – С. 19-23.
2. Овчаренко Г. Е. Позанавчальна діяльність студентів у вищих навчальних закладах: сутнісні характеристики, структура та особливості/ Г. Е.Овчаренко //Освіта Донбасу. – 2008. –№ 5-6 (130-131). – С. 35-38.
3. Плахтеєва В. І. Про сформованість громадянської свідомості у майбутніх учителів/ Плахтеєва В. І.// Засоби навчальної та науково-дослідної роботи: Зб. наук. пр. - Харків: Харківський національний педагогічний університет імені Г. С.Сковороди, 2006. - Вип.№ 25. - С.112-117.
4. Рацун О. А. Проблема формування громадянськості студентів вищих навчальних закладів України в другій половині XIX – початку XX століття: Дис. канд. пед. наук./ ХНПУ імені Г.С.Сковороди. – Х., 2005. – 186с.
5. Скрипник Н.С. Позааудиторна діяльність студентів вищих навчальних закладів: сутність, структура й особливості/ Н. С. Скрипник// Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. – 2012. – Вип. 27 (80). – С. 566-571.
6. Шашенко С. В. Соціальне становлення студентської молоді у позааудиторний час у вищих навчальних закладах: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук/ Шашенко С. В. – К., 2004. – 24 с.